

Riigikogu õiguskomisjoni istungi protokoll nr 68

Tallinn, Toompea

Esmaspäev, 10. märts 2025

Algus 11.15, lõpp 12.18

Juhataja: Andre Hanimägi (esimees)

Protokollija: Selena Eenmaa (konsultant)

Võtsid osa:

Komisjoni liikmed: Anti Haugas, Madis Kallas, Jaanus Karilaid, Örne Pillak, Valdo Randpere, Vilja Toomast

Komisjoni ametnikud: Raini Laide (nõunik-sekretariaadijuhataja), Linnar Liivamägi (nõunik)

Puudusid: Ando Kiviberg, Anastassia Kovalenko-Kõlvart ja Varro Vooglaid

Kutsutud: Justiits- ja Digiministeeriumi justiitshalduspoliitika osakonna kohtute talituse nõunik Stella Johanson, Õiguskantsleri Kantselei õiguskorra kaitse osakonna vanemnõunik Liina Lust-Vedder (3. päevakorrapunkt); Justiits- ja Digiministeeriumi karistusõiguse ja menetluse talituse nõunik Martin Ziehr, Rahandusministeeriumi finants- ja maksupoliitika asekancler Evelyn Liivamägi, Siseministeeriumi nõunik Silvester Soop (4. päevakorrapunkt)

Päevakord:

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Isamaa fraktsiooni algatatud Riigikogu otsuse „Ettepaneku tegemine Vabariigi Valitsusele sulgeda Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni ajutine kontrolljoon“ eelnõu (562 OE) esimese lugemise ettevalmistamine
3. Õiguskomisjoni algatatud tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ja sellega seondult tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse muutmise seaduse eelnõu (493 SE) teise lugemise ettevalmistamine
4. Vabariigi Valitsuse algatatud karistusseadustiku muutmise ja sellega seondult teiste seaduste muutmise seaduse (sanktsiooniväärteod) eelnõu (441 SE) teise lugemise ettevalmistamine
5. Info ja muud küsimused

1. Nädala töökava kinnitamine

Riigikogu õiguskomisjoni nädala (10.03.2025-16.03.2025) töökava

Komisjoni istung esmaspäev, 10.03.2025 kell 11.15

1. Nädala töökava kinnitamine
2. Isamaa fraktsiooni algatatud Riigikogu otsuse „Ettepaneku tegemine Vabariigi Valitsusele sulgeda Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni ajutine kontrolljoon“ eelnõu (562 OE) esimese lugemise ettevalmistamine
3. Õiguskomisjoni algatatud tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ja sellega seondult

tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse muutmise seaduse eelnõu (493 SE) teise lugemise ettevalmistamine

4. Vabariigi Valitsuse algatatud karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (sanktsiooniväärteod) eelnõu (441 SE) teise lugemise ettevalmistamine

5. Info ja muud küsimused

Otsustati:

1.1. Kinnitada nädala töökava (konsensus: Andre Hanimägi, Anti Haugas, Madis Kallas, Jaanus Karilaid, Valdo Randpere, Vilja Toomast).

2. Isamaa fraktsiooni algatatud Riigikogu otsuse „Ettepaneku tegemine Vabariigi Valitsusele sulgeda Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni ajutine kontrolljoon“ eelnõu (562 OE) esimese lugemise ettevalmistamine

Andre Hanimägi sõnas, et Isamaa fraktsioon on tänasele istungile otsuse eelnõu 562 OE tutvustama volitanud Jaanus Karilaiu.

Jaanus Karilaid sõnas sissejuhatuseks, et Eestil on Venemaaga kolm maismaa piiripunkti: Luhamaa, Koidula ja Narva. Isamaa fraktsiooni positsioon on, et need piiripunktid tuleks sulgeda. Otsuse eelnõu on inspireeritud Soome Vabariigi eeskujust, kelle maismaapiir Vene Föderatsiooniga on alates 2023. aasta detsembrist suletud. J. Karilaid rõhutas, et peamine ja kõige kaalukam põhjus on see, et Vene agressioon ei näita vähenemise märki. Selleks, et rändesurvet ja hübriidohte vähendada ning Eesti julgeolekut tugevdada, teeb Isamaa fraktsioon Vabariigi Valitsusele vastava ettepaneku sulgeda Eesti Vabariigi ja Vene Föderatsiooni ajutine kontrolljoon.

Andre Hanimägi märkis, et eelnõu seletuskirjas on toodud näiteid Soome vastu toimepandud rünnakutest ning uuris, kas eelnõu esitajate hinnangul on viimasel ajal Eestis toimunud selliseid pöördelisi sündmusi, mis otsuse eelnõu tingisid. Esimees tõi siinkohal esile, et täna juba on siseministril võimalus määrusega piir sulgeda.

Jaanus Karilaid sõnas, et Isamaa positsioon on selline olnud viimased kolm aastat ning tegelik soov oleks olnud juba ammu need piiripunktid kinni panna. Kui Vabariigi Valitsus otsust tegema hakkab, siis kindlasti kaasatakse Välisluureametit jt õiguskaitseorganeid ning tehakse eelnevalt vastavad analüüsid. J. Karilaid rõhutas, et on kindlasti arusaadav see oht, et läbi nende kolme piiripunkti on Vene Föderatsioonil võimalik teostada mõjutustegevust. On arusaamatu praegune olukord, kus kõik Eesti kolm piiripunkti Vene Föderatsiooniga on avatud ning tekib küsimus, miks tänane Vabariigi Valitsus lubab sellisel julgeoleku vaatest probleemsel kanalil jätkuvalt toimida.

Anti Haugas kommenteeris, et ühelt poolt mõistab seda murekohta ja justkui soovib algatust toetada, kuid teisalt on siinkohal näha mõningaid teisi kaasnevaid murekohti. Nimelt on palju Eesti Vabariigi kodanikke, kes elavad teisel pool neid kolme piiripunkti, sh elab näiteks Pihkva oblastis kuni 10 000 Eesti kodanikku. Võrumaalgi on peresid, kelle vanaemad elavad Petseris, kuid käivad üle piiri Eestis arsti juures. A. Haugas märkis, et julgeolekupoliitilisest vaatest on küsimus mõistetav, kuid uuris eelnevast lähtuvalt, kuidas võiks selle olukorra lahendada Eesti kodanike vaatest inimlikult.

Jaanus Karilaid rõhutas, et Vene Föderatsiooni agressioonisõja osas Ukrainas ei ole inimlikkusest võimalik rääkida. On oluline, et kõik saaksid sellest aru, sh Eesti Vabariigi kodanikud, Vene kodanikud, kes elavad alaliselt Eestis ja ka halli passi omanikud. Niikaua kuni Venemaa tegutseb agressorina, ongi olukord keeruline.

J. Karilaid sõnas, et Isamaa fraktsiooni positsioon on jätkuvalt selge ja mustvalge ning tuleks võtta eesküju Soomest. Vabariigi Valitsusel on võimalus leida sobiv lahendus, mis arvestaks ka inimlikkuse koefitsiendiga. Samas on praeguses olukorras võimalik mõista, et niikaua kuni Vene Föderatsioon ei muuda oma poliitikat ja jätkab agressioonisõja õigustamist Ukrainas, tuleb selliseid poliitilisi küsimusi käsitleda väga mustvalgelt.

Valdo Randpere tõi esile, et kolm aastat tagasi oli Isamaa valitsuses ja neil oli võimalus neid otsuseid piiripunktide sulgemise osas siis ellu viia. Seega ei ole see väide kuigi täpne, et Isamaa on soovinud seda otsust teha juba kolm aastat. V. Randpere märkis, et nõustub ise sooviga piiripunktid sulgeda, kuid tegelikult on see juba ministri määrusega tehtav. Seega ei näe ta käesoleva otsuse eelnõu eesmärki.

Jaanus Karilaid kommenteeris, et kui Isamaa oleks tol hetkel olnud valitsuses üksinda, siis ehk oleks need otsused tehtud.

Andre Hanimägi tegi ettepaneku saata otsuse eelnõu 562 OE täiskogu esimesele lugemisele ja lõpphääletusele 18. märtsil.

Valdo Randpere märkis, et selle otsuse eelnõu puhul võiks nõuda vastuvõtmiseks vähemalt 51 häält.

Andre Hanimägi selgitas, et siin ei ole koosseisu häälteenamuse nõue vajalik, kuna puudub kaasnev vajadus muuta seadust ning tegemist on sisult puhtalt ministri määruse küsimusega.

Otsustati:

2.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 18.03.2025 (konsensus: Andre Hanimägi, Anti Haugas, Madis Kallas, Jaanus Karilaid, Örne Pillak, Valdo Randpere, Vilja Toomast).

2.2. Määrata juhtivkomisjoni esindajaks Anti Haugas (konsensus: Andre Hanimägi, Anti Haugas, Madis Kallas, Jaanus Karilaid, Örne Pillak, Valdo Randpere, Vilja Toomast).

3. Õiguskomisjoni algatatud tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise ja sellega seondult tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse muutmise seaduse eelnõu (493 SE) teise lugemise ettevalmistamine

Andre Hanimägi sõnas sissejuhatuseks, et eelnõule muudatusettepanekute tähtajaks ühtegi muudatusettepanekut ei saadetud. Samuti ei ole esitatud pöördumisi, arvamusi ega ettepanekuid väljastpoolt Riigikogu. Tänaole istungile on teise lugemise ettevalmistamise raames kutsutud Justiits- ja Digiministeeriumi ning õiguskantsleri esindajad, et vajadusel veel võimalikke küsimusi lahendada. Esimees andis ministeeriumi poolt eelnevalt väljendatud murekohtade meenutamiseks sõna Stella Johansonile.

Stella Johanson andis ülevaate õigusliku analüüsi poolelt. Ta tõi esile, et selle tsiviilkohtumenetluse seadustiku sätte, mille osas tegi õiguskantsler Riigikogule ettepaneku

viia see põhiseadusega kooskõlla, on Riigikohus juba leidnud, et säte on hagimenetlust puudutavas osas põhiseadusega kooskõlas. Täpsemalt, õiguskantsler tegi ettepaneku viia põhiseadusega kooskõlla tsiviilkohtumenetluse seadustiku säte ainult hagita menetluse osas, samas kui hagimenetluse osas on Riigikohus leidnud, et säte on põhiseadusega kooskõlas.

S. Johanson selgitas, et Riigikogu toetuse leidnud õiguskantsleri ettepaneku põhjal tehtud eelnõust on nüüdseks saanud selline eelnõu, mis kohaldub hagimenetlusele, hagita menetlusele ja riigi õigusabi andmisele ehk kõigele. Eelnõu sisaldab selliseid õigusmõisteid, mis võivad põhjustada ettenägematul hulgal taotluste esitamist ning seda eelkõige just hagimenetluses. Tuleb märkida, et Eestis esitatakse kohtusse aastas umbes 35 000 tsiviilasja. See arv ei kajasta realistlikult võimalike taotluste arvu, vaid sisaldab kõiki tsiviilasju, sh juriidiliste isikute poolt esitatud tsiviilasju, kuid samas ei sisalda see arv neid vastuhagisid, mille on esitanud füüsilised isikud ja millega tuleks ka arvestada. Võimalike taotluste suurusjärg ulatuks tõenäoliselt tuhandeteni. S. Johanson rõhutas, et menetlusökonoomia on põhiseadusliku tähtsusega õigusväärtus, mida tuleb menetluste loomisel arvesse võtta. Praegu puuduvad eelnõu muudatuse taga andmed, mille analüüs näitaks tulemusena parema ja efektiivsema menetluse loomist ning samuti ei ole näha, milline mõju sellise regulatsiooni rakendamise kaasaeks. Kohtunikele ei ole ettenähtud ka nn kohaldamisjuhiseid, nt kuidas täpsemalt hinnata vältimatuid kulusid, mida igaüks tegelikult tunnetab erinevalt. Seejuures on ka eelnõu seletuskirjas öeldud, et vältimatuid kulusid tuleb iga taotluse puhul eraldi hinnata ja arvestada.

S. Johanson sõnas, et eelnõuga tehtava muudatuse kasutegur hagita menetluses on tõenäoliselt olematu. Hagimenetluses tõenäoliselt hakatakse taotlusi esitama riigilõivu tasumisest vabastamiseks, kuid tsiviilkohtumenetluses on juba säte, mis võimaldab riigilõivu tasumise ajatamist ka siis, kui isik ei vasta menetlusabi andmise nõuetele. Õiguskantsleri poolt välja toodud hagita menetluse liikide loetelu puhul, mille osas oleks sätte olemasolu justkui vajalik, on need menetlused juba kas riigilõivuvabad või on seal riigilõivud väga väiksed, nt kuni 50 eurot. Lisaks on võimalus, et osades nendes menetlustes jäävadki kulud riigi kanda. Lõpetuseks, kui praegune poliitika suund on kasutada riigiressurssi mõistlikult ning viia kohtuasju senisest rohkem menetlusest välja, siis ei ole mõistlik selline uus lahendus, mis ei too reaalselt nähtavat kasu ning milleks on tsiviilkohtumenetluses juba teised meetmed.

Andre Hanimägi andis seejärel sõna õiguskantsleri esindajale.

Liina Lust-Vedder sõnas, et Riigikogu on 06.06.2024.a. otsustanud toetada õiguskantsleri esitatud ettepanekut ning teinud õiguskomisjonile ülesande vastava eelnõu väljatöötamiseks. On eraldi küsimus see, kas Riigikogu lõppastmes selle eelnõu poolt ka hääletab. Ta selgitas, et õiguskantsler tegi tõesti ettepaneku ainult hagita menetluse osas, kuid lisas kirja lõppu need põhjendused, miks ollakse arvamusel, et seda võiks laiendada ka hagimenetlusele. Ministeeriumi argumentid on eraldi võttes mõistlikud, kuid tema hinnangul jääb lõppjäreldus nende pinnalt siiski arusaamatuks. Samuti arvestades, et justiitsminister tegelikult andis sellele lahendusele põhimõtteliselt toetava arvamuse. Kui ühelt poolt väidab ministeerium, et muudatuse mõju on väga väike, siis teisalt ei ole seeläbi ka näha, milline kahju võiks riigile või kodanikule sellisest lahendusest siis tekkida. Potentsiaalne kasu on igal juhul praegu suurem kui potentsiaalne kahju.

L. Lust-Vedder rõhutas, et Riigikogu ei pea tegema ainult selliseid lahendusi, mis vastavad põhiseaduslikule miinimumile, vaid peab silmas pidama ka riigi ja kodaniku huvisid laiemas plaanis. Kohtukaebeõigus on samuti põhiseadusliku tähtsusega õigusväärtus ja lausa erilise staatusega, sest on formaalselt põhiõigus, mida ei saa kergekäeliselt kõrvale jätta menetlusökonoomia argumentiga. On oluline märkida, et Riigikohtus jäi Jüri Põld, kes oli ainuke konstitutsiooniõiguse asjatundja kõnealuse otsuse tegemisel, eriarvamusele isegi hagimenetluse osas.

Anti Haugas suunas oma küsimuse ministeeriumi esindajale. Ta küsis, kuidas nähakse siinkohal, et avaldustest hagimenetluste puhul võib kujuneda viis kohtumenetluse pidurdamiseks. Lisaks, mida ühe avalduse menetlemine tehniliselt oma töömahult tähendab.

Stella Johanson sõnas kõigepealt, et selle Justiits- ja Digiministeeriumi seisukoha eesmärk, mis kirjalikult komisjonile esitati, oli see, et neid eelnõu muudatusi saaks kaaluda sellisel juhul, kui analüüsida kogu menetlusabi andmise süsteemi terviklikult. Selle eelnõu menetluse raames seda teha ei saa.

S. Johanson vastas, et esialgu ei ole praeguses faasis võimalik prognoosida, millisel hulgal neid taotlusi esitama hakatakse. On aga tõenäoline, et pigem tulevad need taotlused hagimenetluses, mis tähendab, et isik peab põhjendama oma vältimatuid kulusid ja kohus peab kontrollima, kas need kulud on vältimatud. Kohus peab igatahes uurima tõendeid, tegema diskretsiooniotsuse ja seda põhjendama ning kui neid taotlusi esitatakse tuhandetes, võib see kindlasti kohut oluliselt koormata.

Liina Lust-Vedder kommenteeris, et esitatud küsimus on põhjendatud, kuid teisalt saab kohtumenetluse venitamisest rääkida alles siis, kui kohtumenetlus juba toimub. Kui inimene aga ei pääse isegi uksest sisse, ei ole kohtumenetlust, millest rääkida. L. Lust-Vedder märkis, et ei vaidle vastu mõttele, et võib-olla on olemas parem lahendus kui eelnõuga pakutu, kuid Justiitsministeeriumi töö ongi teha vastav analüüs ja tulla seejärel välja kasvõi oma eelnõuga. Isegi kui käesolev eelnõu võetakse praegusel kujul vastu, siis pole kuidagi välistatud, et ministeerium tuleb hiljem välja oma parandustega. Probleem on selles, et praegusel hetkel menetlusosalised juba kannatavad.

Stella Johanson kommenteeris, et nn uksest sissesäämise osas ei ole tegelikult probleemi. Nagu eelnevalt mainitud, on väljatoodud hagita menetluse liigid juba kas lõivuvabad või on seal riigilõiv väga väike, nt 10 eurot kuni maksimaalselt 50 eurot. Hagimenetluse puhul, isegi kui isik ei vasta juba esimesele kriteeriumile ehk mille alusel otsustatakse üldse menetlusabi andmine, on siiski võimalik riigilõivu ajatada. See on piiramatu diskretsioonisäte.

Liina Lust-Vedder märkis, et ministeeriumi esindaja juhib tähelepanu küll riigilõivudele, aga need ei ole ainukesed kõnealused kulud. Põhiseaduse § 15 tõlgenduste kohaselt ei saa piirduda sellega, et isik saab ainult n-ö jala ukse vahele, vaid tuleb võimaldada ka sisuline menetlus. Seeläbi on hõlmatud ka kõik muud kulutused peale riigilõivude.

Stella Johanson märkis, et nende viidatud lõivuvabade hagita asjade puhul on kogu menetlus lõivuvaba. See tähendab, et ei teki menetlusabi andmise küsimust. Ta lisas, et eelnõu menetlusega seotud probleemide juurpõhjuseks on samuti olnud asjaolu, et ministeeriumil pole olnud võimalust erapooletult seisukohta kujundada, sest ei ole olnud võimalust näha kirjeldatud asjaolusid, hindamaks, kas need probleemid üldse eksisteerivad.

Andre Hanimägi andis komisjoni poolsete muudatusettepanekute tutvustamiseks sõna nõunik Linnar Liivamäele.

Linnar Liivamägi tutvustas muudatusettepanekuid, nende eesmärki ja vajadust:

1. Muuta eelnõu pealkiri ja sõnastada see järgmiselt:
„**Tsiviilkohtumenetluse seadustiku muutmise seadus**“.

Selgitus: *Eelnõust jäetakse välja tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse muutmist käsitlev osa (vt ME nr 2) ja seetõttu tuleb pealkirja muuta.*

Õiguskomisjon

Juhtivkomisjon: ARVESTADA TÄIELIKULT (konsensus: Andre Hanimägi, Anti Haugas, Madis Kallas, Jaanus Karilaid, Örne Pillak, Valdo Randpere, Vilja Toomast)

2. Jätta eelnõust välja §-d 2 ja 3.

Väljaäetatav tekst:

„§ 2. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seadust täiendatakse paragrahviga 11⁸ järgmises sõnastuses:

„§ 11⁸. Tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 182 lõike 2 punkti 1 rakendamine

2025. aasta 1. jaanuaril jõustunud tsiviilkohtumenetluse seadustiku § 182 lõike 2 punkti 1 redaktsiooni kohaldatakse ka menetluses olevatele kohtuasjadele, mis on menetlusse võetud enne 2025. aasta 1. jaanuari.“.

§ 3. Seaduse jõustumine

Käesolev seadus jõustub 2025. aasta 1. jaanuaril.“.

Selgitus: Arvestades, et tsiviilasja menetlustoiming tehakse alati toimingute tegemise ajal kehtiva seaduse järgi puudub vajadus rakendussätte loomiseks ja sellega seoses ka eradi jõustumissätte järele. Muudatusettepaneku tulemusena jõustub eelnõuga kavandatud TsMS § 182 lg 2 p 1 uus sõnastus tavalises korras, st 10 päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

Õiguskomisjon

Juhtivkomisjon: ARVESTADA TÄIELIKULT (konsensus: Andre Hanimägi, Anti Haugas, Madis Kallas, Jaanus Karilaid, Örne Pillak, Valdo Randpere, Vilja Toomast)

Valdo Randpere kommenteeris, et tema hinnangul võiks selle eelnõuga oodata, kuna sellega ei ole tegelikult kiire ning nähtavasti esineb jätkuvalt erinevaid arvamusi.

Andre Hanimägi sõnas, et eelnõu on juba päris kaua seisnud. Ta rõhutas, et Riigikogu on läbi oma otsuse leidnud, et tegemist on põhiseadusvastase olukorraga, mida tuleks lahendada. Tuleb märkida, et Justiits- ja Digiministeerium ei ole eelnõule esitanud ühtegi omapoolset muudatusettepanekut. Ministeeriumi esindaja on küll välja toonud murekohad ning need on aktsepteeritavad, kuid õiguskomisjonile ei ole selles osas ühtegi muudatusettepanekut ega eelnõu osas mittetoetavat tagasisidet esitatud.

Valdo Randpere kommenteeris, et sel juhul võiks siiski anda ministeeriumile võimaluse leida parem lahendus, nagu ka õiguskantsleri esindaja hilisema võimalusena välja tõi.

Andre Hanimägi märkis, et see võimalus on ministeeriumil olnud, arvestades, et eelnõu esimene lugemine lõpetati juba 2024. aasta novembris. Esimees tegi ettepaneku liikuda praegu siiski eelnõu menetlusega edasi ning rõhutas, et Riigikogul on eelnõu teise ja kolmanda lugemise vahel veel võimalus oma meelsust näidata.

Otsustati:

3.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 18.03.2025 (poolt 6: Andre Hanimägi, Anti Haugas, Madis Kallas, Jaanus Karilaid, Örne Pillak, Vilja Toomast; vastu 1: Valdo Randpere; erapooletuid 0).

3.2. Teha ettepanek teine lugemine lõpetada (poolt 6: Andre Hanimägi, Anti Haugas, Madis Kallas, Jaanus Karilaid, Örne Pillak, Vilja Toomast; vastu 1: Valdo Randpere; erapooletuid 0).

3.3. Kui teine lugemine lõpetatakse, teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda ja viia läbi lõpphääletus 26.03.2025 (poolt 6: Andre Hanimägi, Anti Haugas, Madis Kallas, Jaanus Karilaid, Örne Pillak, Vilja Toomast; vastu 1: Valdo Randpere; erapooletuid 0).

4. Vabariigi Valitsuse algatatud karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse (sanktsiooniväärteod) eelnõu (441 SE) teise lugemise ettevalmistamine

Andre Hanimägi selgitas sissejuhatuseks, et pärast eelnõu esimese lugemise lõpetamist esitas Justiits- ja Digiministeerium oma 17.12.2024.a. kirjas eelnõule muudatusettepanekud, mille osas tekkis komisjonis küsimusi seoses Maksu- ja Tolliametile (MTA) antava järelevaldusega. Küsimust arutati komisjonis, mille tulemusel esitas ministeerium komisjoni palvel kompromissina oma 17.01.2025.a. kirjas kitsama lähenemisega alternatiivsed ettepanekud. Seejärel arutati küsimust uuesti komisjonis ja ka fraktsioonides. Täna on ministeeriumilt kui eelnõu algatajalt tulnud kiri, kus loobutakse osaliselt 17.12.2024.a. kirjas esitatud muudatusettepanekutest ning palutakse üldse jätta arvestamata ettepanekud, mis seonduvad MTA järelevalduse muudatustega (s.o muudatusettepaneku nr 3 alapunktid 1 ja 2, millega muudetakse kriminaalmenetluse seadustiku §-i 126³). Esimees sõnas, et eelnevast lähtuvalt on nüüd plaan liikuda edasi nende esitatud muudatusettepanekutega, jättes seejuures ministeeriumi poolt kompromissina esitatud kitsama lähenemisega ettepanek samuti arvestamata.

Evelyn Liivamägi kommenteeris küsimust Rahandusministeeriumi vaatest. Kui algselt otsustati valitsuses, et sanktsioonikuritegude uurimisalluvuse osalise üleandmisega Kaitsepolitseilt (KAPO) MTA-le laiendatakse ka MTA järelevaldus iseseisvaks, kuna see pädevus on praegu olemas ainult koostöös Politsei- ja Piirivalveametiga (PPA), siis nüüd on lisaks laual Justiits- ja Digiministeeriumi ettepanek, mille tulemusel sanktsioonikuriteod antakse küll osaliselt üle, kuid järelevalduse osa enam ei muudeta, mis tähendab, et see pädevus jääb nii nagu praegu ehk koostöös PPA-ga.

E. Liivamägi sõnas, et rahandusministri seisukoht on jätkuvalt selline, et olukorras, kus riigis kuritegevus järjest rohkem suureneb nii sanktsioonikuritegude kui ka teiste maksukuritegude näol, peab riik olema väga efektiivne sellise kuritegevuse ohjamisel. Kui vastutust jagatakse aga mitme asutuse vahel, võib efektiivsus selles osas saada kannatada. Seetõttu valiti kõige efektiivsemaks see lahendus, kus MTA saaks iseseisvalt neid toiminguid teha, kui kohus või prokuratuur selleks loa annab.

E. Liivamägi tõi esile, et Rahandusministeeriumil on olemas võimalik kompromissettepanek, mida ollakse soovi korral valmis arutama. Erinevates fraktsioonides toimunud aruteludest nähtus, et kõige suuremat vastukaja tekitab just telefonide pealtkuulamine. Tuleb märkida, et MTA kasutab seda järelevalveste tegemisel järjest vähem, kuna kurjategijad ei räägi täna enam nii palju telefoni teel, vaid tegutsevad kuritegude toimepanemisel muul viisil.

E. Liivamägi sõnas, et ei saa pidada õigeks seda, et õigusi hakatakse andma kuriteoliikide lõikes, nt vaid sanktsioonikuritegude raames, kuid mõeldav võiks olla selline lahendus, kus suurendatakse MTA iseseisvust just läbi erinevate järelevalveste, nt võimaldades siiski matkimise ja iseseisvalt politseiagendi kasutamise. Sellisel juhul võiks pealtkuulamine jätkuvalt jääda vaid koostöös PPA-ga. Selline lahendus võiks olla kompromissina aktsepteeritav. Rahandusministeerium ei ole seda kirjalikult vormistanud, kuid võib seda teha.

Andre Hanimägi küsis Justiits- ja Digiministeeriumi ning Siseministeeriumi esindajate poolset arvamust matkimise ja politseiagendi kasutamise võimaldamise osas.

Martin Ziehr vastas, et kuuleb siin seda kompromissettepanekut esimest korda ning sellisel juhul tuleks see eraldi kirjalikult vormistada.

Silvester Soop vastas, et Siseministeeriumi vaatest ei ole niivõrd oluline, kes neid menetlustoiminguid teostab, vaid põhiline eesmärk on siiski see, et uurimisalluvuse muutmise küsimus saaks lahenduse.

Valdo Randpere kommenteeris, et tema hinnangul võiks sel juhul naasta selle mõtte juurde,

mis ka varasemates aruteludes on esile toodud ehk teha muudatused vastavalt Siseministeeriumi prioriteetidele seoses uurimisalluvuse üleandmisega, kuid jälitustegevuste osas võiks pigem hiljem koostada eraldi väljatöötamiskavatsuse ja lahendada küsimus sel viisil tervikuna. Ta märkis, et vastasel juhul läheb kogu asi siin liiga segaseks ning juba hetkel on mõneti raske mõista, mille poolt täpsemalt muudatusettepanekute osas hääletama hakatakse.

Vilja Toomast kommenteeris, et tema on algusest peale olnud MTA-le laia pädevuse andmise poolt. Kui Rahandusministeerium on nõus kompromissina loobuma pealtkuulamise õiguse võimaldamisest, siis tuleks see muudatusettepanekuna kirjalikult esitada, aga kuna täna seda laual ei ole, siis ei saa seda ka hääletada.

Andre Hanimägi sõnas, et praegu on valik, kas minna eelnõuga edasi nii nagu planeeritud või võtta veel aega kaalumaks Rahandusministeeriumi kompromissi. Esimees sõnas, et tema hinnangul ei peaks eelnõu menetlusega veel kauem viivitama ning tõenäoliselt ollakse komisjonis ka hiljem seisukohal, et see teema võiks pigem eraldi väljatöötamiskavatsuse kaudu tervikliku lahenduse leida. See tähendab, et komisjon ei toeta hetkel selle eelnõu menetluse raames ei kitsast ega laia jälitustegevuse pädevuse andmist MTA-le. Esimees andis seejärel Justiits- ja Digiministeeriumi muudatusettepanekute tutvustamiseks sõna Martin Ziehrile, et komisjon saaks nende osas oma otsused langetada.

Martin Ziehr tutvustas muudatusettepanekuid:

1. Muuta ja sõnastada eelnõu § 1 punkt 1 järgmiselt:

„1) paragrahvi 93¹ tekst muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„(1) Rahvusvahelist sanktsiooni rakendavas või Vabariigi Valitsuse sanktsiooni kehtestavas õigusaktis sätestatud kohustuse täitmata jätmise või keelu rikkumise eest, välja arvatud käesoleva seadustiku §-s 421² sätestatud keelatud strateegilise kauba veo ja keelatud strateegilise kaubaga seotud teenuse osutamise eest, – karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui:

1) see on toime pandud grupi poolt;

2) see on toime pandud korduvalt – karistatakse rahalise karistuse või kuni kuueaastase vangistusega.

(3) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 või 2 sätestatud teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, – karistatakse rahalise karistusega.

(4) Kohus võib kohaldada käesolevas paragrahvis sätestatud süüteo toimepanemise vahetuks objektiks olnud aine või eseme konfiskeerimist vastavalt käesoleva seadustiku §-s 83 sätestatule.

(5) Kohus võib kohaldada käesolevas paragrahvis sätestatud kuriteo eest kuriteoga saadud vara laiendatud konfiskeerimist vastavalt käesoleva seadustiku §-s 83² sätestatule.“;

Selgitus: Tegemist on eelnõu algtekstis karistusseadustiku (KarS) § 93¹ pakutud struktuuri korrastava muudatusega. Normitehnilise korrektuurina viiakse eelnõu algteksti KarS 93¹ lõikes 2 sisaldunud kaks kvalifitseerivat teokoosseisu (teo toimepanemine grupi poolt või korduvalt) eraldi punktide alla lõikes 2. KarS § 93¹ lõike 2 uues sõnastuses sisalduvad kvalifitseeritud koosseisualternatiivid, on vajalik näha ette ka raskemad karistumäärad. See nõue on tagatud läbi kõrgema vangistuse ülemmäära sätestamise (6 a) võrreldes lõikes 1 toodud sanktsiooniga. Lisaks viiakse eelnõu algteksti KarS 93¹ lõikes pakutud 2 väärteokoosseis rahvusvahelise sanktsiooni seadusesse (RSanS-i). Põhjalikum selgitus muudatuse kohta sisaldub muudatusettepaneku nr. 5 all.

Õiguskomisjon

Juhtivkomisjon: ARVESTADA TÄIELIKULT (konsensus: Andre Hanimägi, Anti Haugas,

Madis Kallas, Jaanus Karilaid, Õnne Pillak, Valdo Randpere, Vilja Toomast).

2. Muutes järgnevate punktide numeratsiooni, täiendada eelnõu §-i 1 uue punktiga 2 järgmises sõnastuses:

„2) seadustikku täiendatakse paragrahviga 93² järgmises sõnastuses:

§ 93². Rahvusvahelise sanktsiooni ja Vabariigi Valitsuse sanktsiooni rikkumine ettevaatamatusest

(1) Rahvusvahelist sanktsiooni rakendavas või Vabariigi Valitsuse sanktsiooni kehtestavas õigusaktis sätestatud kohustuse täitmata jätmise või keelu rikkumise eest ettevaatamatusest, kui puudub käesoleva seadustiku §-s 421⁴ sätestatud süüteo koosseis, – karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.

(2) Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, – karistatakse rahalise karistusega.“

Selgitus: Pakutud KarS-i muudatustega lahendatakse eelnõus sisaldunud loogikaviga, mis seondub tahtluse ja ettevaatamatusega.

Eelnõus kavandatud regulatsiooni kohaselt peab olema väärteo korras karistatav sanktsiooni rikkumine ettevaatamatusest, samas kui kriminaalkorras on karistatav üksnes tahtlik tegu. Vahetegu väärteo ja kuriteo vahel võib seisneda nii kauba kasutusotstarbes, kui ka väärtuses.

Just väärtuse pinnalt eristades tõusetus eelnimetatud loogikaviga – 10 000 eurot ületava väärtusega kauba puhul oli isiku väärteo korras vastutusele võtmine välistatud, samas kui ettevaatamatu teo korral ei vastutaks isik ka kriminaalkorras (olguigi, et sanktsiooni rikutakse tegelikult nii suures ulatuses, et isiku väärteo korras karistamine kujutaks endast karistusõiguslikku alareageerimist teole).

Eelnõu algtekstis esinenud probleemi lahendamiseks pakutakse muudatusega uus kuriteo koosseis (KarS § 93²), mis muudab karistatavaks ka rahvusvahelise sanktsiooni ja Vabariigi Valitsuse sanktsiooni rikkumise ettevaatamatusest.

Nagu eelpool kirjeldatud, sätestatakse muudatusettepanekuga nr 1 senisest selgemalt KarS § 93¹ lõikes 2 raskendavate asjaoludena teo toime panemine grupi poolt või korduvalt ja viiakse seni eelnõus pakutud KarS § 93¹ lõikes 2 kirjeldatud väärtegu rahvusvahelise sanktsiooni seadusesse (RSanS).

*KarS § 93² sisaldab viidet eelnõuga lisatavale KarS §-le 421⁴, mida tuleb kõnealuse koosseisu suhtes kohaldada *lex specialis*’ena. RSanS väärteo koosseis on mõeldud KarS § 93¹ lõikes 1 sätestatud põhikoosseisu privilegeeringuna, samas kui KarS § 93¹ lõikes 2 sisaldab põhikoosseisu kvalifitseerivaid tunnuseid, mis toovad kaasa rangema karistuse.*

Õiguskomisjon

Juhtivkomisjon: ARVESTADA TÄIELIKULT (konsensus: Andre Hanimägi, Anti Haugas, Madis Kallas, Jaanus Karilaid, Õnne Pillak, Valdo Randpere, Vilja Toomast).

3. Muuta ja sõnastada eelnõu § 2 (Kriminaalmenetluse seadustiku muutmise) tekst järgmiselt:

1) paragrahvi 212 lõige 2 punkt 2 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt:

„2) Maksu- ja Tolliamet maksu- ja tollialases kuriteos, narkootilise ja psühhotroopse aine üle piiri toimetamisega seotud kuriteos ning karistusseadustiku §-s 421¹ nimetatud kuriteos, välja arvatud juhul, kui kuriteo objektiks oli radioaktiivne aine, lõhkeaine või laskemoon koguses, mis ületab relvaseaduse § 46 lõikes 5 sätestatud piirmäära, või relvade laskekõlbmatuks muutmise tehnilistele nõuetele täielikult mittevastav tulirelv, karistusseadustiku §-des 421² ja

421⁴ nimetatud kuriteos, kui selle objektiks oli inimõiguste rikkumiseks kasutatav kaup või sellega seotud teenus, ning karistusseadustiku §-des 93¹ ja 93² nimetatud kuriteos, kui kuriteo objektiks oli kauba või sularaha sisse- ja väljaveo keelu rikkumine;“.

Selgitus: Kehtiva õiguse kohaselt on KarS §-s 93¹ reguleeritud kuritegude menetlemine vastavalt kriminaalmenetluslikule uurimisalluvusele Kaitsepolitseiameti (KAPO) pädevuses. Seoses Venemaa Föderatsiooni (VF) täiemahulise agressiooniga on VF-ile kehtestatud laiaulatuslikud sanktsioonid, millest tingituna on mitmekordistunud ka sanktsioonirikkumiste arv. Kuigi kaubasanktsioonide rikkumiste menetlemine on väga oluline, ei ole otstarbekas selleks kulutada julgeolekuasutuse ressursi, kelle põhiülesandeks on julgeolekuohtude kohta teabe kogumine, nende ennetamine ja tõkestamine. Arvestades, et kaubasanktsioonide rikkumised on olemuselt sarnased salakaubaveo (KarS § 391) juhtumitele, mille menetluse pädevus on Maksu- ja Tolliametil (MTA), on põhjendatud kaubasanktsioonide rikkumiste kohtueelse uurimise ülesande panemine MTA-le. Kuna sanktsioonimeetmetega on kaetud ka sularaha eksport, tuuakse ka nende rikkumiste uurimine MTA pädevusena selgelt välja. Selline valik on otstarbekas ka seetõttu, et enamuse kaubasanktsioonide rikkumistest avastab MTA piiriületusel. Kui kaubasanktsioonide rikkumise kohtueelse menetluse ülesanne lasuks MTA-l, tegeleks rikkumisega üks asutus alates avastamisest kuni eeluurimise lõpuni. Uurimisalluvus jääks jätkuvalt KAPO-le selliste sanktsioonirikkumiste puhul, mis ei hõlma kauba sisse- ja väljaveo keelu rikkumist. Eeltoodud põhjustel lisatakse MTA uurimisalluvusse ka KarS § 93².

Õiguskomisjon

Juhtivkomisjon: ARVESTADA TÄIELIKULT (konsensus: Andre Hanimägi, Anti Haugas, Madis Kallas, Jaanus Karilaid, Örne Pillak, Valdo Randpere, Vilja Toomast).

4. Muutes järgnevate paragrahvide numeratsiooni täiendada eelnõu uue §-ga 3 järgmises sõnastuses:

„§ 3. Kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seaduse muutmine
Kriminaalmenetluse seadustiku rakendamise seadust täiendatakse §-ga 25⁸ järgmises sõnastuses:

§ 25⁸. Karistusseadustiku §-s 93¹ sätestatud kuriteo menetlemise erisused
Kohtueelset menetlust kriminaalasjades, mille menetlust on enne käesoleva paragrahvi jõustumist alustatud karistusseadustiku §-s 93¹ sätestatud kuriteo tunnustel, toimetab Kaitsepolitseiamet.“

Selgitus: Uurimisalluvuse muutmisel on vaja lahendada ka küsimus sellest, kelle menetleda jäävad juba alustatud kriminaalmenetlused. KAPO ning MTA on sanktsioonikuritegude uurimisalluvuse muutuse sujuvaks rakendamiseks töökorralduse kokku leppinud. Sobivaim lahendus on, et KAPO viib oma menetluses olevad KarS § 93¹ kriminaalasjad lõpuni ja ei anna neid MTAle üle. Siinjuures tuleb ühtlasi arvestada, et kui KarS § 93¹ alusel on alustatud kriminaalmenetlust, ning pärast käesoleva eelnõu jõustumist vastaks tegu hoopis RSanS §-s 36¹ sätestatud väärteole, tuleb kriminaalmenetlus lõpetada. Sellisel juhul jätkub menetlus väärteomenetluse korras vastavalt uurimisalluvusele (kõnealust väärtegu menetleb MTA).

Õiguskomisjon

Juhtivkomisjon: ARVESTADA TÄIELIKULT (konsensus: Andre Hanimägi, Anti Haugas, Madis Kallas, Jaanus Karilaid, Örne Pillak, Valdo Randpere, Vilja Toomast).

5. Muutes järgnevate paragrahvide numeratsiooni täiendada eelnõu uue §-ga 4 järgmises sõnastuses:

§ 4. Rahvusvahelise sanktsiooni seaduse muutmine
Rahvusvahelise sanktsiooni seaduses tehakse järgmised muudatused:

1) seadust täiendatakse §-ga 36¹ järgmises sõnastuses:

„§ 36¹. Rahvusvahelise sanktsiooni ja Vabariigi Valitsuse sanktsiooni rikkumine väheses ulatuses

(1) Rahvusvahelise sanktsiooniga või Vabariigi Valitsuse sanktsiooniga kehtestatud kauba, välja arvatud karistusseadustiku §-s 421² sätestatud keelatud strateegilise kauba, või sularaha sisse- ja väljaveo keelu rikkumise eest, kui kauba või sularaha väärtus ei ületa 10 000 eurot ning tegu ei ole toime pandud grupi poolt ega korduvalt, –

karistatakse rahatrahviga kuni 300 trahviühikut või arestiga.

(2) Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, –

karistatakse rahatrahviga kuni 400 000 eurot.

(3) Kohus või kohtuväline menetleja võib kohaldada käesolevas paragrahvis sätestatud väärteo toimepanemise vahetuks objektiks olnud aine või eseme konfiskeerimist vastavalt karistusseadustiku §-s 83 sätestatule.

(4) Käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 sätestatud väärteo katse on karistatav.

(5) Käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 sätestatud väärtegude aegumistähtaeg on kolm aastat.“;

2) paragrahvi 37 täiendatakse teise lausega järgmises sõnastuses: „Käesoleva seaduse §-s 36¹ nimetatud väärtegude kohtuväline menetleja on Maksu- ja Tolliamet.““

Selgitus: Kuna rahvusvaheliste sanktsioonide ja Vabariigi Valitsuse sanktsioonide jaoks on olemas eraldi seadus (RSanS), on otstarbekas sätestada sanktsioonide rikkumisega seotud väärteokoosseis vastavas eriseaduses. Samas paragrahvis sätestatakse ka juriidilise isiku vastutus (rahatrahv kuni 400 000 eurot), mis ühtib teiste RSanS-is sätestatud väärtegude eest ette nähtud karistustega. Lõikes 3 sätestatakse kohtu või kohtuvälise menetleja õigus kõnealuse väärteo tahtliku toimepanemise korral kohaldada väärteo vahetuks objektiks olnud aine või eseme konfiskeerimist vastavalt KarS-is sisalduvale konfiskeerimise üldsättele. Samuti tuuakse sättesse üle eelnõus KarS § 93¹ lõigetena 5 ja 8 kavandatud väärteo katse karistatavuse ja kolmeaastase aegumistähtaja klauslid. Kuna uue koosseisu kehtestamisel eriseaduses on vaja määrata ka väärteo kohtuväline menetleja, lisatakse RSanS-i § 37 ka teine täiendus, mille kohaselt on kõnealuse väärteo kohtuväliseks menetlejaks MTA. Selline korraldus on kooskõlas ka KrMS §-s 212 tehtava muudatuse loogikaga, mille kohaselt menetleb kauba sisse- ja väljaveo keelu rikkumisi MTA.

Õiguskomisjon

Juhtivkomisjon: ARVESTADA TÄIELIKULT (konsensus: Andre Hanimägi, Anti Haugas, Madis Kallas, Jaanus Karilaid, Örne Pillak, Valdo Randpere, Vilja Toomast).

6. Muutes järgnevate punktide numeratsiooni jätta eelnõu §-st 6 (endine § 4) välja punkt 1 järgmises sõnastuses:

„1) paragrahvi 52 täiendatakse lõikega 1¹ järgmises sõnastuses:

„(1¹) Karistusseadustiku § 93¹ lõigetes 2 ja 4 ettenähtud väärtegude kohtuväline menetleja on Maksu- ja Tolliamet.““

Selgitus: Väärteomenetluse seadustikus (VTMS) sätestatakse uurimisalluvus üksnes nende väärtegude suhtes, mis sisalduvad karistusseadustikus (vt VTMS § 52). Kuna eeltoodud muudatusettepaneku kohaselt sätestatakse väärteokoosseis RSanS-s, pole vastav VTMS-i täiendus enam vajalik.

Õiguskomisjon

Juhtivkomisjon: ARVESTADA TÄIELIKULT (konsensus: Andre Hanimägi, Anti Haugas, Madis Kallas, Jaanus Karilaid, Örne Pillak, Valdo Randpere, Vilja Toomast).

Andre Hanimägi sõnas kokkuvõtvalt, et nüüd on menetluslikud otsused kõikide eelnõu muudatusettepanekute osas tehtud.

Vilja Toomast avaldas arvamust, et ei ole nõus selle muudatusettepaneku loetelust välja võtmise ja arvestamata jätmisega, mis puudutab MTA-le jälituspädevuse laiendamist.

Andre Hanimägi märkis, et seda muudatusettepanekut praegusel hetkel enam laual ei ole ning uuris kas eelkõneleja soovib selles osas hääletust, et õiguskomisjon teeks siiski vastava muudatusettepaneku.

Vilja Toomast ei soovinud selles osas hääletust.

Andre Hanimägi viis läbi eelnõu menetluslikud otsused.

Otsustati:

4.1. Teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda 19.03.2025 (konsensus: Andre Hanimägi, Anti Haugas, Jaanus Karilaid, Örne Pillak, Valdo Randpere, Vilja Toomast).

4.2. Teha ettepanek teine lugemine lõpetada (konsensus: Andre Hanimägi, Anti Haugas, Madis Kallas, Jaanus Karilaid, Örne Pillak, Valdo Randpere, Vilja Toomast).

4.3. Kui teine lugemine lõpetatakse, teha ettepanek võtta eelnõu täiskogu päevakorda ja viia läbi lõpphääletus 26.03.2025 (poolt 6: Andre Hanimägi, Anti Haugas, Madis Kallas, Jaanus Karilaid, Örne Pillak, Valdo Randpere; vastu 0; erapooletuid 1: Vilja Toomast).

5. Info ja muud küsimused

Muid küsimusi ei arutatud.

(allkirjastatud digitaalselt)
Andre Hanimägi
juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)
Selena Eenmaa
protokollija